

DRAHOMÍRA VLAŠINOVÁ

HALINA PAWLOVSKÁ ANEB KDO CHYTÁ V ŽITĚ

Titul jednoho z nejpobulárnějších amerických poválečných románů **Kdo chytá v žitě** jsem využila v názvu svého diskusního příspěvku toliko pro asociační efekt, nikoliv snad proto, že bych chtěla hledat paralely a srovnávání s prózami **Haliny Pawlovské**. Bylo by to jistě násilné, shoda je snad jen ve faktu, že i autorčiny prózy se v jistém smyslu stávají bestsellery, jako se jím stal Salingerův román v 50. letech v Americe hned po svém vydání.

Prózy H. Pawlovské vycházejí ve vysokém nákladu – první vydání novely **Díky za každé nové ráno** (1994) dosáhlo v nakladatelství Motto, v němž Pawlovská výhradně vydává, nákladu 15 tisíc výtisků, u dalších knih se už počet výtisků neuvádí. Také rychlý sled, v němž autorčina díla přicházejí na svět, je typický pro bestsellerové spisovatele. Během pěti let, od r. 1993 do dneška, vydalo nakladatelství Motto sedm knih autorky, na jejíž popularitě mají nemalý podíl masmédia – film, televize a časopis Story, jehož je Pawlovská šéfredaktorkou a mnohdy i přední přispěvatelkou.

Její televizní pořad **V žitě** (později přeměněn na *Žito*), putující ze „státní televize“ do soukromé stanice Premiéra, inspiroval se názvem zmíněného už Salingerova románu (spíše by však přiléhala podoba Koho chytá v žitě Halina Pawlovská). Jestliže Salingerův hrdina Holden „se vzdává svého snu být tím, kdo zachraňuje děti, běhající v žitném poli, před pádem ze strmého útesu“¹, v symbolické rovině je tím zobrazeno marné úsilí o záchranu vnitřní čistoty a nevinnosti člověka, pak naše autorka se pokouší do jakési pseudonoblesní roviny povznést známé české úsloví: *Žijí si jako prase v žitě*.

V tomto pověstném žitě blahobytu odchytává politiky, herce, umělce a jiné celebrity, a to převážně při konzumaci vybraných kulinářských specialit. Činí tak lehce, vtipně a jakoby ironicky, přitom však se značným zalíbením a zejména se stylistickou a verbální mazaností, která se stává módou a prosakuje do moderátorského slovníku vůbec.

Nepovšimnout si této aktivity H. Pawlovské by bylo hrubým opomenutím zdroje, odkud pramení její značná popularita – masmédia určují vývoj dobového vkusu a stylu i čtenářské oblíbenosti. Knihy Haliny Pawlovské patří k nevydávanějším, nejkupovanějším a také nejvyhledávanějším v knihovnách. Nabízejí čtení pro zábavu a odpočinek pro ty, co chtějí relaxovat. Nemalé náklady rychle mizí z knihkupectví – např. prvotina **Zoufalé ženy dělají zoufalé činy** z r. 1993 byla vyprodána do 14 dnů – přitom vyšla v nákladu deset tisíc výtisků a se sedmitisícovým dotiskem, druhé vydání vyšlo po dvou letech v r. 1995.

Nejúspěšnější knihou Haliny Pawlovské a z hlediska umělecké hodnoty nejlepší se stala novela **Díky za každé nové ráno** (1994, druhé vydání 1996, zfilmována režisérem **Milanem Šteindlerem**, film získal čtyři České lvy, na filmovém festivalu v Moskvě Stříbrného Georgije, v r. 1995

byl nominován na Oscara). Ustřední postavou otce, ukrajinského běžence, který zakotvil po první světové válce v Praze, získala novela silný autobiografický akcent, neboť vypravěčka a hrdinka se v tomto detailu a dalších rysech i přiběžích ztotožňuje s autorčiným osudem.

Autorce se stala hlavní inspirací její vlastní rodina, přátelé, známí, jakož i pracovní zážitky, muži, kteří hrdinku obklopují. O vztazích k nim píše Pawlowská rádooby otevřeně, poněkud vychloubačně, ale i se schopností sama sebe právě přes milostné vzplanutí ironizovat.

Inspiraci vlastním mikrosvětlem, kde prim hraje autorova rodina, která se stává předmětem úvah i ohniskem humoru a prizmatem vztahu ke světu, najdeme u zahraničních autorů, především u Američana **Roberta Fulghuma** a izraelského prozaika a dramatika **Ephraima Kishona**. Oba u nás právě v posledním desetiletí vycházejí v řadě překladů. Jejich knihy se vyznačují dlouhými a nápaditými tituly (Fulghum: Všechno, co opravdu potřebuji znát, jsem se naučil v mateřské školce; Už hořela, když jsem si do ní lehal. Kishon“ Povídky o rodině aneb Jeden za všechny, všichni za jednoho) a patří k žánru fejetonu či sloupku, zachycujícího drobný všední příběh, úvahu, zamyšlení, postřeh.

Pawlowská však za své vzory prohlašuje **K. Amise**, **Betty Mac Donaldovou**, **Geralda Durrela**, jako oni užívá i ona ich-formy.² Domnívám se však, že ve svých zdařilejších knížkách fejetonů (např. **Proč jsem se neoběsila**, 1994, **Ať zešílí láskou**, 1995) navazuje právě na Fulghuma a Kishona. Volí obdobnou poetiku titulů, žánr drobného fejetonu či úvahy, především však onen mikrosvět, který glosuje a tím chce obsáhnout obecně platné zákonitosti „velkého“ světa.

Na rozdíl od obou jmenovaných autorů jí však chybí filozofická hloubka, myšlenkový podtext, postup od drobných všedních příběhů k podstatě lidskosti, lásky (nejen sexuální), štěstí a humanity. Pokoru, se kterou Fulghum a Kishon vyslovují svá závažná sdělení, nahrazuje u Pawlowské do značné míry sebeláska a suverénnost úspěšné, leč bulvární novinářky.

První dvě knihy autorčiny (**Zoufalé ženy dělají zoufalé činy**, 1993, **Díky za každé nové ráno**, 1994) byly novely s volně komponovanými kapitolami na principu asociace, v podstatě příběhy udržující chronologii ve vývoji zápletky. První z novel, původně filmová povídka o čerstvě rozvedené čtyřicátnici, která hledá partnera, nese typické znaky scénáře: psychologie postav je jen obrysově naznačena, důraz se klade na exotiku prostředí (hrdinka si vyjede na safari do Afriky), náznakový popis, důraz na akci. Převažuje scenáristka nad prozaičkou, ostatně Pawlowská vzděláním a původním povoláním scenáristka byla, napsala scénáře k filmům **Evo, vdej se**, **Můj hříšný muž**, **Vrať se do hrobu** aj. Nyní má na svém kontě sedm knih, z nich pět tvoří svody fejetonů a sloupků, které vycházejí většinou nejdříve v novinách a časopisech, nejčastěji ve Story.

Jestliže jsme u svazků **Proč jsem se neoběsila** (1994) a **Ať zešílí láskou** (1995) konstatovali zjevnou příbuznost s Fulghumem a Kishonem, v trojici fejetonových „svodek“ **Hroši nepláčou** (1996), **Jak být šťastný** (1996), **Charakter mlčel a mluvilo tělo** (1997) se Pawlowská od svých soupeřů vzdálila až do podoby skutečného bulváru. Z příběhů odpozorovaných ze všedního života se sice pokouší vytežit sdělení obecnější povahy, většinou však už na myšlenkově shrnující pointu rezignuje a nahrazuje ji bezradnými a nefunkčními povzdechy typu: Jo, je to tak, apod. Některá post scripta jsou však odvázanější povahy. Jeden z fejetonů souboru **Charakter mlčel a mluvilo tělo** končí větou: „Tak! A teď si to pro mě za mě můžeš dělat i s orangutanem.“ Fejeton nese název **Velmi speciální milostný dopis z lázeňského městečka**. Tím se vysvětluje, jaké to má adresát provozovat s opicí.

2 Srov. Pro čtenáře, známé a kritiky. In H. Pawlowská: *Proč jsem se neoběsila*, Praha 1994, s. 66.

I příznivci a propagátoři díla Haliny Pawlowské utrousí občas kritický postřeh. Např. **Marie Krausová** v rozhovoru s autorkou pro časopis *Cosmopolitan* konstatuje: „...její knižní psaní, aby pokročilo k velké literatuře, by žádalo větší trpělivost, preciznost, aby se dobré, ba výtečné, ale přece jen a pouze naskicované nápady oblékly do skutečně literárního šatu. Na její tvorbě je přitažlivé, že dokáže oslovit obyčejné lidi. Že ona nahlas vysloví, co se stydíme být jen šeptat sami sobě pod peřinou“.³

Jan Kašpar, odpovědný redaktor knížky **Hroši nepláčou** (1996), se na záložce uchýlil k nadnesené reklamě: „*Halina Pawlowská umí být svobodná (přestože vdaná) a neskryvat, že muže miluje a potřebuje (včetně toho svého). Dovede o tom vyprávět se stejnou chutí, s jakou jí jehněčí. Literáty prudí svým obchodním úspěchem, sufražetky (pro které je muž pouhým synonymem blbství) také neřvou rozkoší, ale ženy ji mají rády. Dává jim naději. A někteří muži také. Neuráží je a nekastruje. Mně je na ní milé, že má ráda Isaaka Babela a že umí, jako málokdo, tragikomickou grotesku.*“

Tento všehochoťový reklamní slogan, bagatelizující výhrady literární kritiky vůči tvorbě Haliny Pawlowské a vysvětlující je závistí pro její finanční úspěchy, působí jako zjednodušující provokace, kterou snad není nutno se zabývat. Literární recenze právem upozorňují na povrchnost autorčiných knih, na snahu po líbivosti i na stylistickou nedbalost. To, že někdo má rád Isaaka Babela ještě neznamená, že dovede psát jako Babel. Záložka to takto přímo netvrdí, ale vynáší Pawlowskou na vrchol současné tragikomické grotesky, kterou právě Babel mistrně pěstoval. To svědčí o nedostatku vkusu a žánrového povědomí redaktora Jana Kašpara. Avšak i jeho soud je dvojznačný v odkazu na oblibu u publika („ženy ji mají rády“). Tím Pawlowskou zařazuje do luhů a hájů ženské literatury, na jejíž pokleslost jsme zvyklí, i když i v této oblasti jsou výjimky: přesto je termín ženská literatura chápán pejorativně.

Jednoznačně ke svým čtenářkám obrací se Pawlowská v knížce **Jak být šťastný** s podtitulem **Dvanáct nemorálních rad** (1996). Ty jsou obsaženy v závěrečné kapitole a mají toto zaměření: Jak získat peníze, Jak získat partnera a jak si ho udržet, Jak partnera opustit, Jak být ideálním šéfem, Jak být ideálním podřízeným apod.

Na rozdíl od svých četných předchůdkyň převážně americké proveniencie balancuje Pawlowská dovedně mezi vážným a recesním tónem, alibisticky uhýbá do poloh humoru, který zachraňuje text oplývající banalitami a naivnostmi. V podstatě však jde o pouhou hru na parodii, vedenou s vyzývavou a místy i zábavnou koketerií. Podání však sklouzává po povrchu jevů a takzvaných věcných pravd.

V citovaném už interviewu pro časopis *Cosmopolitan* (1995) vyvrací Pawlowská nepřilíživě přesvědčivě názory o zjevné autobiografičnosti své tvorby: „*Rozhořčuje mě ale, když si všichni myslí, že čtou jakýsi můj přesný deníček, hledají skutečná jména, jsou přesvědčeni, že vytrubují skutečnou fakta o svých nohách, mocném zadku a velkých prsou. Mé hrdinky byly buclaté. S tím už je ale konec! Začínám éru podvyživených a krátkozrakých.*“ Jak patrně, smysl pro vtíp nelze autorce upřít.

Závěrem bych chtěla vyjádřit svůj dojem z četby jejích sedmera knih: číst je s časovým odstupem, jednotlivě, je možné, místy jistě pobaví. Ale konzumovat je v jednom zátahu, jako celek, je vysilující ztráta času. A druhý neradostný postřeh: úroveň knih je sestupná, nejlepší jsou nesporně rané práce Haliny Pawlowské.